

ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Факультет фізики, електроніки та комп'ютерних систем

Кафедра прикладної радіофізики, електроніки та наноматеріалів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. проректора
з наукової роботи

Олег МАРЕНКОВ

2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3-105-2 Оптика наноструктур

(шифр із ОПІІ і повна назва навчальної дисципліни)

для здобувачів вищої освіти

рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

галузь знань 10 Природничі науки

спеціальність 105 Прикладна фізика та наноматеріали

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(за наявності)

(назва спеціалізації)

освітньо-наукова програма Прикладна фізика та наноматеріали

(назва освітньої програми)

факультет фізики, електроніки та комп'ютерних систем

(назва)

вид дисципліни обов'язкова

(обов'язкова/вибіркова)

Дніпро
2021

Розробник: Дергачов М.П., доцент кафедри прикладної радіофізики, електроніки та наноматеріалів, канд. фіз.-мат. наук

(вказати розробників: ПІБ, посада, науковий ступінь, вчене звання)

Робоча програма схвалена:

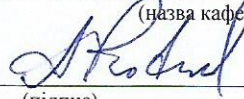
на засіданні кафедри прикладної радіофізики, електроніки та наноматеріалів

(назва кафедри)

від « 15 » червня 2021 р. Протокол № 10

Завідувач кафедри прикладної радіофізики, електроніки та наноматеріалів

(назва кафедри)

(Олександр КОВАЛЕНКО)

(підпис)

Ухвалено:

на засіданні науково-методичної ради факультету фізики, електроніки та комп'ютерних систем

(назва)

від «19» червня 2021 р. Протокол № 6

Голова НМРФ

(Андрій ТУРИНОВ)

(підпис)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри прикладної радіофізики, електроніки та наноматеріалів на наступний навчальний рік

20 22/20 23 н. р.   протокол № 11 , від « 30 » червня 20 22 р.

20 __/20 __ н. р.   протокол № __ , від « __ » _____ 20 __ р.

20 __/20 __ н. р.   протокол № __ , від « __ » _____ 20 __ р.

20 __/20 __ н. р.   протокол № __ , від « __ » _____ 20 __ р.

1. Мета дисципліни.

Метою викладання дисципліни «Оптика наноструктур» є ознайомлення здобувача вищої освіти з узагальненими сучасними відомостями про природу, характер та закономірності оптичних явищ у твердотільних наноструктурах – гетероструктурах з характерними масштабами просторових неоднорідностей в інтервалі від одиниць до сотень нанометрів. Під час викладання дисципліни особлива увага приділяється формуванню у здобувача прогностичної здатності щодо параметрів та оптичних властивостей створюваних наноструктур.

Вибіркова дисципліна формує такі **компетентності** за ОНП:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, використання сучасних інформаційних та комунікативних технологій для пошуку, обробки і критичного аналізу інформації з різних джерел, синтезу існуючих та генеруванню нових ідей під час вирішення дослідницьких та практичних завдань, у тому числі міждисциплінарних галузях.

ЗК 02. Здатність дотримуватися етичних норм та авторського права при проведенні наукових досліджень, діяти на основі принципів академічної доброчесності, а також ставитися із повагою до національних та культурних традицій, способів роботи і мислення інших.

ЗК 03. Здатність використовувати у професійній роботі знання основ людського мислення, проводити оригінальне наукове дослідження та здійснювати дослідницько-наукову діяльність на основі глибокого переосмислення наявних та створення нових цілісних теоретичних та практичних знань.

ЗК 06. Здатність сприймати та обробляти новітню інформацію з наукових джерел іноземною мовою.

СК 01. Обізнаність у сфері основних положень сучасної філософії науки і техніки. Здатність оцінювати з філософських позицій досягнення у галузі прикладної фізики та наноматеріалів.

СК 02. Здатність аналізувати взаємозв'язок філософських та наукових питань прикладної фізики та наноматеріалів з проблематикою сучасної прикладної етики і психологічних теорій.

СК 04. Здатність реферувати, анутовати та перекладати неадаптовану професійно-орієнтовану літературу.

СК 08. Здатність переосмислювати наявне та створювати нове цілісне знання та/або професійну практику в галузі прикладної фізики та наноматеріалів.

СК 09. Здатність адаптувати і узагальнювати результати сучасних досліджень, методів досліджень в галузі прикладної фізики та наноматеріалів для розв'язування наукових і прикладних завдань.

СК 10. Здатність до добору адекватного експериментального обладнання, математичного апарату, прикладного комп'ютерного забезпечення на основі відомостей про об'єкт дослідження, визначати їх межі застосовності.

СК 11. Здатність аналізувати одержані результати, надавати їм інтерпретацію та визначати межі придатності.

СК 12. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт в галузі прикладної фізики та наноматеріалів.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни (за наявності).

Для опанування навчального матеріалу з дисципліни «Оптика наноструктур» здобувач вищої освіти повинен мати базові знання з оптики, атомної фізики, фізики твердого тіла, електродинаміки та квантової механіки, вміти працювати з науковою літературою. Також для здобувача вищої освіти бажано володіти навичками читання

і перекладу англomовного тексту, бути ознайомленим з основними поняттями та методами оптичної спектроскопії.

3. Результати навчання за дисципліною та їх співвідношення із програмними результатами навчання.

В результаті вивчення дисципліни «Оптика наноструктур» здобувач вищої освіти повинен **знати**:

- типи твердотільних наноструктур;
- основні ефекти в оптичних спектрах наноструктур;
- основні ідеї, наближення та підходи для інтерпретації оптичних спектрів наноструктур з періодично модульованою діелектричною проникністю, низькорозмірних напівпровідникових наноструктур, металевих наночастинок та структур на їх основі.

В результаті вивчення дисципліни «Оптика наноструктур» здобувач вищої освіти повинен **вміти**:

- проводити характеристизацію наноструктур на основі їхніх оптичних спектрів;
- розраховувати параметри фотонної забороненої зони в структурах з модуляцією діелектричної проникності в одному просторовому напрямку;
- прогнозувати характер змін в спектрі випромінювання джерела, розміщеного усередині фотонного кристалу або поблизу металеві наночастинок;
- використовувати набуті знання при розробці нових джерел світла, сенсорів та елементів оптичних інформаційних систем.

За результатами вивчення дисципліни мають бути досягнуті програмні результати за ОНП:

ПР 01. Володіти комунікативними навичками для спілкування в національному та іншомовному середовищах з фахівцями та нефахівцями щодо проблем в області філософської та наукової проблематики.

ПР 09. Демонструвати глибокі знання в галузі прикладної фізики та наноматеріалів, зокрема засвоєння основних концепцій, сучасного стану наукових знань, оволодіння термінологією з наукового напрямку досліджень.

ПР 10. Уміти добирати та застосовувати сучасне експериментальне обладнання, математичний апарат, прикладне комп'ютерне забезпечення для проведення досліджень у області прикладної фізики та наноматеріалів.

ПР 11. Уміти інтерпретувати результати експериментальних досліджень, комп'ютерної симуляції та розрахунків фізичних процесів, властивостей матеріалів, функціонування приладів, апаратури та обладнання, співвідносячи їх з існуючими теоріями та практичними результатами. Уміти проводити аналіз, оцінку наукових положень та ідей та генерування нових.

4. Структура навчальної дисципліни.

2-й курс, 3-й семестр

Форма навчання: очна

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин*				Примітки*	
		лекції	практичні заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	2022/23 н.р.	2023/24 н.р.
3-й семестр							
<i>Розділ 1. Оптика фотонних кристалів</i>							
1	Тема 1. Концепція фотонного кристалу. Рух квантової частинки в періодичному потенціалі. Поширення електромагнітних хвиль у періодичному середовищі. Локалізація хвиль в сильно неоднорідних середовищах з багаторазовим розсіюванням.	2	0	0	10		
2	Тема 2. Типи фотонних кристалів та їхня фотонна зонна структура. Оптичні властивості фотонних кристалів на основі опалів. Прояв дефектів та структурної неупорядкованості.	4	4	0	10		
3	Тема 3. Випромінювання та розсіювання випромінювання в фотонних кристалах та нанокompозитах на основі опалів.	2	4	0	10		
<i>Розділ 2. Оптика низькорозмірних напівпровідникових наноструктур</i>							
4	Тема 4. Класифікація напівпровідникових гетероструктур. Розмірне квантування електронних станів та оптичні переходи.	2	0	0	12		
5	Тема 5. Оптичні властивості структур з квантовими ямами. Оптика квантових точок.	2	2	0	14		
6	Тема 6. Застосування напівпровідникових наноструктур з квантовими ямами та точками.	2	2	0	14		
<i>Розділ 3. Оптичні властивості металевих наночастинок</i>							
7	Тема 7. Резонанси Мі окремих металевих наночастинок. Вплив розміру та форми частинок. Електродинамічний та контактний ефекти оточення.	2	2	0	14		
8	Тема 8. Лінійні та нелінійні оптичні явища в структурах з металевими наночастинками.	2	2	0	14		
9	Тема 9. Застосування структур з металевими наночастинками для детектування, переносу та підсилення оптичного випромінювання.	2	2	0	14		
	ВСЬОГО	150	20	18	0	112	

Примітки:

* Зазначається збільшення (зменшення) годин за темами у разі потреби.
(Наприклад: +2л, -4пр.)

Форма навчання: заочна

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин*				Примітки*	
		лекції	практичні заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	2022/23 н.р.	2023/24 н.р.
3-й семестр							
Розділ 1. Оптика фотонних кристалів							
1	Тема 1. Концепція фотонного кристалу. Рух квантової частинки в періодичному потенціалі. Поширення електромагнітних хвиль у періодичному середовищі. Локалізація хвиль в сильно неоднорідних середовищах з багаторазовим розсіюванням.	1	0	0	14		
2	Тема 2. Типи фотонних кристалів та їхня фотонна зонна структура. Оптичні властивості фотонних кристалів на основі опалів. Прояв дефектів та структурної неупорядкованості.	1	0	0	14		
3	Тема 3. Випромінювання та розсіювання випромінювання в фотонних кристалах та нанокompозитах на основі опалів.	0	2	0	14		
Розділ 2. Оптика низькорозмірних напівпровідникових наноструктур							
4	Тема 4. Класифікація напівпровідникових гетероструктур. Розмірне квантування електронних станів та оптичні переходи.	0	1	0	14		
5	Тема 5. Оптичні властивості структур з квантовими ямами. Оптика квантових точок.	1	1	0	14		
6	Тема 6. Застосування напівпровідникових наноструктур з квантовими ямами та точками.	0	0	0	20		
Розділ 3. Оптичні властивості металевих наночастинок							
7	Тема 7. Резонанси Мі окремих металевих наночастинок. Вплив розміру та форми частинок. Електродинамічний та контактний ефекти оточення.	1	1	0	16		
8	Тема 8. Лінійні та нелінійні оптичні явища в структурах з металевими наночастинок.	0	1	0	16		
9	Тема 9. Застосування структур з металевими наночастинок для детектування, переносу та підсилення оптичного випромінювання.	0	0	0	18		
	ВСЬОГО	150	4	6	0	140	

Примітки:

* Зазначється збільшення (зменшення) годин за темами у разі потреби.
(Наприклад: +2л, -4пр.)

5. Схема формування оцінки

5.1 Шкала відповідності оцінювання:

Відмінно/Excellent	Зараховано/Passed	90-100
Добре/Good		82-89
Задовільно/Satisfactory		75-81
		64-74
Незадовільно/Fail		60-63
Незадовільно/Fail	Не зараховано/Fail	0-59

5.2 Форми та організація оцінювання:

Поточне оцінювання :

Форма оцінювання	Терміни оцінювання (тиждень)	Максимальна кількість балів
Оцінювання доповідей із рефератами	8-й тиждень,	20
	12-й тиждень,	20
	17-й тиждень	20
Оцінювання індивідуальних розрахункових завдань	Завдання № 1 - 7-й тиждень,	20
	Завдання № 2 - 16-й тиждень	20
Кількість балів за поточне оцінювання		100

Підсумкове оцінювання:

Форма оцінювання	Максимальна кількість балів
Диференційований залік	100

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.

Обладнання спеціалізованої лабораторії (корпус 15, кімн. 004). Персональні комп'ютери для пошуку інформації та підготовки презентацій. Програмне забезпечення – Офіс 365 для дистанційного навчання. Програмні пакети для виконання розрахунків.

7. Рекомендована література:

Основна: (Базова)

1. Joannopoulos, J.D. Photonic crystals. Molding the flow of light /J.D. Joannopoulos, S.G. Johnson, J.N. Winn, R.D. Meade. – Princeton and Oxford: Princeton University Press, Second Edition, 2008. – 304 p.
2. Ivchenko, E. L. (1997). Superlattices and Other Heterostructures. Springer Series in Solid-State Sciences /E.L. Ivchenko, E. L., G.E. Pikus. – Springer-Verlag. Second Edition, 1997 – 380 p.
3. Maier, S.A. Plasmonics: Fundamentals and Applications / S.A. Maier. - Springer Science+Business Media, LLC, 2007. – 224 p.
4. Novotny, L. Principles of Nano-Optics /L. Novotny, B. Hecht. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 540 p.

Додаткова:

5. Moiseyenko, V., Dergachov, M. Optics phenomena in synthetic opal photonic crystals. In: Lyagushyn, S., (Ed.). (2012). Quantum Optics and Laser Experiments. IntechOpen, pp. 87-106. <https://doi.org/10.5772/1394>

6. Moiseyenko V., Yevchik A V., Dergachov M, Spichak O, Gorelik V. The effects of disorder on the optical spectra of synthetic opals. In: Fesenko, O., Yatsenko, L. (eds) Nanoplasmonics, Nano-Optics, Nanocomposites, and Surface Studies. *Springer Proceedings in Physics*, 2015, vol 167. Springer, Cham, pp. 315-327. https://doi.org/10.1007/978-3-319-18543-9_22
7. Moiseienko V, Derhachov M, Abu Sal B, Holze R, Brynza M. Nanocomposites on the base of synthetic opals and nanocrystalline phases of Bi-containing active dielectrics. In: Fesenko, O., Yatsenko, L. (eds) Nanophysics, Nanomaterials, Interface Studies, and Applications. *Springer Proceedings in Physics*, 2017, vol 195. Springer, Cham. pp. 661-674. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56422-7_50
8. Moiseyenko, V.N. Spontaneous emission of rhodamine 6G molecules in synthetic opal photonic crystals under low dielectric contrast /V.N. Moiseyenko, M.P. Dergachov, V.G. Shvachich, T.V. Shvets // Proceedings of the Third International Congress on Advanced Electromagnetic Materials in Microwaves and Optics. - London, 2009.- P.635-637.
9. Moiseyenko, V.N. On the nature of the secondary emission of globular SiO₂ photonic crystals /V.N. Moiseyenko, M.P. Dergachov, V.G. Shvachich, A.V. Yevchik // Proceedings of the Third International Congress on Advanced Electromagnetic Materials in Microwaves and Optics. - London, 2009.- P.638-640.
10. Flory, F., Escoubas, L., and Berginc, G. Optical properties of nanostructured materials: a review. *J. of Nanophotonics*, 5(1), 052502 (2011). <https://doi.org/10.1117/1.3609266>
11. Vladimirova, Y.V.; Zadkov, V.N. Quantum Optics in Nanostructures. *Nanomaterials* **2021**, *11*, 1919. <https://doi.org/10.3390/nano11081919>
12. Maximov, M.V.; Nadtochiy, A.M.; Mintairov, S.A.; Kalyuzhnyy, N.A.; Kryzhanovskaya, N.V.; Moiseev, E.I.; Gordeev, N.Y.; Shernyakov, Y.M.; Payusov, A.S.; Zubov, F.I.; Nevedomskiy, V.N.; Rouvimov, S.S.; Zhukov, A.E. Light Emitting Devices Based on Quantum Well-Dots. *Appl. Sci.* **2020**, *10*, 1038. <https://doi.org/10.3390/app10031038>
13. Fox, M., Ispasoiu, R. Quantum Wells, Superlattices, and Band-Gap Engineering. In: S. Kasap, P. Capper (Eds.), *Springer Handbook of Electronic and Photonic Materials*, 2017, Springer International Publishing AG, pp. 1037-1057. https://doi.org/10.1007/978-3-319-48933-9_40
14. Фітьо В.М. Оптична дифракція на періодичних структурах: монографія / В.М. Фітьо, Я.В. Бобицький. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 300 с.

8. Інформаційні ресурси (репозиторій ДНУ):

1. Бібліотека ДНУ <http://library.dnu.dp.ua>
2. Комп'ютерний клас (корп. 12, кімн. 413), Інтернет.
3. Репозиторії на сайті ДНУ: <http://repository.dnu.dp.ua:1100>